

MAQOLLAR ORQALI MILLIY DUNYOQARASHNING IFODALANISHI: NEMIS VA O‘ZBEK TILLARI MISOLIDA

Eshonqulov O.S.
(SamDCHTI v.v.b. dotsenti
otto.otabek@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis va o‘zbek tillaridagi maqollar lingvokulturologik jihatdan tahlil qilinadi. Maqollar orqali xalq dunyoqarashi, qadriyatlari va tafakkuri qanday ifodalanishi misollar orqali yoritiladi.

Kirish so‘zlar: Madaniy dunyoqarash, qadriyat, tartib, lingvokulturologiya.

KIRISH QISM.

Har bir xalqning madaniyati, tafakkuri va qadriyatlari o‘z ifodasini avvalo uning tilida, xususan, paremiologik birliklarida — maqollarida topadi. Maqollar asrlar davomida shakllangan xalq donishmandligining qisqa, obrazli, lekin mazmunan chuqur ifodasidir. Ular xalqning ma’naviy hayoti, qadriyatlari, urf-odatlar va hayot falsafasining ko‘zgusi hisoblanadi.

Til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni o‘rganishda maqollar eng ishonchli manbalardan biri sifatida qaraladi. Chunki ular nafaqat til birliklari, balki xalq tafakkurining, tarixiy tajribasining va dunyoqarashining timsolidir. Shu bois maqollarni lingvokulturologik jihatdan tahlil qilish orqali xalqning ruhiy olami, ijtimoiy qadriyatlari va hayotiy falsafasini anglash mumkin.

Ushbu maqolada nemis va o‘zbek tillaridagi maqollarni qiyosiy tahlil qilish orqali ularning mazmuniy, madaniy va konseptual jihatlari o‘rganiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — har ikki xalq tafakkurida ifodalangan hayotiy qadriyatlarni tahlil qilish, o‘xshash va farqli jihatlarni aniqlashdir. Maqollar xalq madaniyatining eng qadimiy qatlamiga mansub bo‘lib, ularning tarkibida milliy tafakkur, tarixiy xotira va ma’naviy qadriyatlar mujassam. Tilshunoslikda maqollar paremiologiya fanining o‘rganish obyekti sifatida qaraladi, lingvokulturologiyada esa ular madaniyatni til orqali ifodalovchi birliklar sifatida tahlil qilinadi. Har bir maqol ortida ma’lum bir hayotiy tajriba, tarixiy voqelik yoki xalqning ma’naviy qadriyatiga asoslangan tushuncha yotadi. Shu sababdan nemis va o‘zbek maqollarining tahlili ikki madaniyat o‘rtasidagi o‘xshashliklar va tafovutlarni ochib beradi.

Nemis xalqining hayot falsafasida tartib, mehnatsevarlik va vaqtni qadrlash muhim o‘rin tutadi. Bu qadriyatlar ularning maqollarida ham yaqqol ifoda topgan: “Ordnung ist das halbe Leben” — Tartib yarim hayot demakdir; “Ohne Fleiß kein Preis” — Mehnatsiz mukofot yo‘q; “Pünktlichkeit ist die Höflichkeit der Könige” — Aniqlik — qirollarning odobi. Bu maqollar nemis xalqining intizomli, tartibli va mas’uliyatli hayot tarzini ifodalaydi. Ular mehnatni nafaqat moddiy boylik manbai, balki insoniy fazilat sifatida ko‘radilar. O‘zbek maqollarida esa mehnat tushunchasi baraka, halollik va baxt bilan bog‘liq tarzda talqin etiladi: “Mehnat qilgan — to‘yar, qilmagan — xo‘rlanar”, “Halol mehnat — eng katta davlat”, “Tartibli uy — farovon uy.”

Bu maqollar orqali o‘zbek xalqining mehnatni ijtimoiy va ma’naviy qadriyat sifatida talqin etishi, jamiyatda halol rizq topish, tinchlik va farovonlikni ta’minlashga bo‘lgan intilishi aks etadi. Demak, har ikki xalq maqollarida mehnat asosiy qadriyat sifatida talqin etilgan bo‘lsa-da, nemislar uchun bu — intizom va shaxsiy mas’uliyat, o‘zbeklar uchun esa halollik va jamoaviy baraka timsolidir. Har bir jamiyatda oila qadriyati muhim o‘rin egallaydi. Nemis va o‘zbek maqollarida bu mavzu o‘ziga xos tarzda ifodalanadi. Nemis maqollarida oila ko‘proq biologik va ijtimoiy tizim sifatida ko‘rsatiladi: “Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm” — Olma daraxtidan uzoqqa tushmaydi; “Wie der Vater, so der Sohn” — Qanday ota bo‘lsa, shunday

o‘g‘il. Bu maqollar orqali nemis xalqi nasl, irsiyat va shaxsiy o‘xshashlikni ta’kidlaydi. O‘zbek maqollarida esa oilaning ma’naviy, hissiy va axloqiy jihati ko‘proq yoritiladi: “Oila – baxt kaliti”, “Otani ko‘r, bolasini ol”, “Qarindosh qarindoshga suyanch.”

Bu maqollar o‘zbek xalqining jamoaviylik, mehr-oqibat va o‘zaro hurmatga asoslangan ijtimoiy qarashlarini namoyon etadi. Demak, oila haqidagi maqollar har ikki xalq uchun asosiy qadriyat bo‘lib, ularning talqinida madaniy tafakkur farqlari yaqqol ko‘rinadi. Nemis maqollarida realistik, hayotiy tajribaga asoslangan falsafa ustuvor. Ular insonni o‘z hayoti uchun mas’ul bo‘lishga, vaqtini qadrlashga, mehnat qilishga undaydi. Masalan: “Jeder ist seines Glückes Schmied” — Har kim o‘z baxtining temirchisi. O‘zbek maqollarida esa hayot falsafasi ma’naviy-axloqiy ohangda talqin etiladi: “Sabr qilgan — omad topgan”, “Qanoat – boylikning kaliti.” Bu farq ikki xalqning tarixiy shakllangan dunyoqarashi — nemis xalqining ratsional tafakkuri va o‘zbek xalqining ma’naviy-axloqiy qadriyatlariga sodiqligi bilan izohlanadi.

Nemis va o‘zbek maqollarining lingvokulturologik qiyosiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, har ikkala xalq o‘z maqollari orqali jamiyatning axloqiy me’yorlarini, madaniy qadriyatlarini va hayot falsafasini ifoda etadi. Ularning farqi — bu qadriyatlarning talqin uslubidadir. Nemis xalqida shaxsiy erkinlik, intizom, mehnatsevarlik asosiy o‘rinda tursa, o‘zbek xalqida jamoaviylik, mehr-oqibat, halollik va sabr kabi ma’naviy qadriyatlar ustuvordir. Maqollarni lingvokulturologik tahlil qilish tilni madaniyat kontekstida anglash, tarjima jarayonida milliy o‘ziga xoslikni saqlash va madaniyatlararo muloqotni chuqurlashtirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Demak, maqollar orqali xalq tafakkuridagi eng muhim qadriyatlar va hayotga bo‘lgan munosabatlar namoyon bo‘ladi. Nemis va o‘zbek maqollarining qiyosiy tahlili ularning har biri o‘z xalqining madaniy kodini aks ettiruvchi noyob til birliklari ekanini tasdiqlaydi. Bunday tahlillar til va madaniyatni uyg‘un holda o‘rganish, tarjima amaliyoti va madaniyatlararo muloqotni chuqur anglashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mieder, W. Proverbs: A Handbook. Greenwood Press. 2004.
2. Mamarasulov A. O‘zbek maqollari lug‘ati. Toshkent: Fan. 2002.
3. Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. Herder Verlag. 1991.
4. Karimov, Sh. O‘zbek tilida frazeologizmlarning lingvokulturologik tahlili. Toshkent: TDYI. 2009.
- ?? AHOPKYJOB, C. И. (2019). FEATURES OF THE STRUCTURE OF THE TOPONYMS OF GERMAN AND UZBEK LANGUAGES. Иностранные языки в Узбекистане, (1), 171-178.
- ?? Аноркулов, С. И. (2022). Немецкие идиомы с предметами одежды в сравнительном переводе с немецкого на английский. Процветание науки, (7 (13)), 57-66.
- ?? Anorqulov, S. (2020). TOPONYMS AS AN OBJECT OF LINGUISTIC RESEARCH. Philology Matters, 129-136.
- ?? Anorqulov, S. I. (2020). TOPONYMS AS CULTURALLY SIGNIFICANT LANGUAGE UNITS. Theoretical & Applied Science, (9), 442-447.
- ?? Аноркулов, С. (2019). Немецкие и узбекские топонимы как лингвокультуры. Иностранная филология: язык, литература, образование, (4 (73)), 83-86.
- ¹ Iskandarovich, A. S. (2021). Characteristics of english absolute constructions as compilers of semantic sentence structure. Евразийский научный журнал, (3), 24-26.
- ¹ Аноркулов, С. (2021). Хронотоп как отличительная черта романного универсума ФМ Достоевского. Просвещение и познание, (5 (5)), 16-23.
- ¹ Iskandarovich, A. S. (2021). Toponyms, their classification and types. Евразийский научный журнал, (3), 27-28.
13. Аноркулов, С. ПРОСВЕЩЕНИЕ И ПОЗНАНИЕ. ПРОСВЕЩЕНИЕ И ПОЗНАНИЕ Учредители: Прудник Ксения Евгеньевна, (5), 16-23.